

INSTRUMENTY MILITARNE FEDERACJI ROSYJSKIEJ W REGIONIE EUROPY POŁUDNIOWO-WSCHODNIEJ

Ireneusz Topolski

Zakład Stosunków Międzynarodowych, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
Plac Litewski 3/209, 20-080 Lublin, ireneusz-topolski@tlen.pl

Streszczenie. Europa Południowo-Wschodnia stanowi ważny region zainteresowania Federacji Rosyjskiej. Do najważniejszych instrumentów wykorzystywanych przez Rosję zalicza się umacnianie pozycji militarnej w regionie, obecność wojskową oraz eksport uzbrojenia. Instrumenty te uzupełniają stosowane wobec państw regionu pozostałe instrumenty polityki zagranicznej, w tym głównie polityczne i ekonomiczne. Jego podstawową rolą jest zapewnienie szerokiej współpracy wojskowej, ale przede wszystkim pozyskanie przychylności państw i umocnienia pozycji międzynarodowej w regionie.

Słowa kluczowe: Federacja Rosyjska, Europa Południowo-Wschodnia, instrumenty militarne, pozycja militarna, obecność wojskowa, eksport uzbrojenia, współpraca wojskowa

WSTĘP

Europa Południowo-Wschodnia¹ stanowi ważny region zainteresowania Federacji Rosyjskiej (FR). W niniejszym artykule zostanie przedstawiona tylko płaszczyzna militarna. Rosja w swoich działaniach wobec państw regionu stosuje pośrednie instrumenty militarne². Dominują wśród nich przede wszystkim: umacnianie pozycji militarnej w regionie, obecność wojskowa oraz transfer uzbrojenia i sprzętu wojskowego. Świadomie pominięto działania polityczne FR w procesie uregulowania konfliktów w byłej Jugosławii.

¹ Region Europa Południowo-Wschodnia obejmuje dziesięć państw, tj. Albanie, Bośnię i Hercegowinę, Bułgarię, Chorwację, Cypr, Czarnogórę, Grecję, Macedonię, Rumunię i Serbię, a także Kosowo, które po ogłoszeniu niepodległości 17 lutego 2008 r. nie zostało uznane przez wszystkie państwa na świecie, zob. J. Olchowski, K. Pawłowski, *Region Europy Południowo-Wschodniej* [w:] *Regiony w stosunkach międzynarodowych*, I. Topolski, H. Dumała, A. Dumała (red.), Lublin 2009, s. 73–78.

² Przyjęto klasyfikację według kryterium podziału: pośrednie i bezpośrednie instrumenty militarne.

UMACNIANIE POZYCJI MILITARNEJ W REGIONIE

Współpraca wojskowa FR w regionie układała się dwutorowo. Z jednej strony Rosja dążyła do utrzymania dotychczasowych powiązań z państwami byłego bloku wschodniego, a z drugiej do budowania nowych relacji, także z członkami NATO. Jednakże Bułgaria i Rumunia starały się ograniczać charakter i zakres powiązań militarnych, co w konsekwencji spowodowało ich stopniową marginalizację. Według Jewgienija Sadikowa dopiero w XXI w. powstał sprzyjający klimat do podjęcia prac mających na celu rozwijanie współpracy wojskowo-technicznej FR z Bułgarią³.

W porównaniu z byłymi sojusznikami, lepiej układała się zapoczątkowana w 1993 r. współpraca militarna Rosji z Grecją. Podczas wizyty prezydenta Borysa Jelcyna w Grecji na przełomie czerwca i lipca 1993 r. poruszono kwestie dotyczące kooperacji wojskowo-technicznej. Kolejny krok uczyniono w październiku 1995 r., wówczas ministrowie obrony FR i Grecji podpisali w Atenach porozumienie o współpracy wojskowej. Zdaniem S. Kandaurova kooperacja militarna Rosji i Grecji układała się dobrze, a rosyjskie przedsiębiorstwa zbrojeniowe regularnie brały udział w salonie zbrojeniowym DEFENDORY⁴. W trakcie wystawy prezentowano najnowsze osiągnięcia kompleksu zbrojeniewego Rosji⁵.

Dobrze rozwinięta jest również współpraca wojskowo-techniczna FR i Cypru. Odbywa się ona na podstawie podpisanego 21 marca 1996 r. „Porozumienia między FR i Republiką Cypr o współpracy wojskowo-technicznej” i protokołu uzupełniającego z 3 grudnia 1999 roku. Artykuł 1. Porozumienia określa zakres współpracy, która dotyczy: a) wspólnej produkcji nowych i modernizacji wcześniej produkowanych systemów uzbrojenia konwencjonalnego; b) dostaw broni i sprzętu wojskowego; c) świadczenia usług w celu zapewnienia eksploatacji, zastosowania bojowego i remontu dostarczonego uzbrojenia i sprzętu wojskowego; d) przekazania licencji na wytwarzanie techniki wojskowej, udzielenia pomocy technicznej do przygotowania produkcji i budowy obiektów o przeznaczeniu wojskowym; e) wymiany doświadczeń, technologii i informacji związanych z przygotowaniem, produkcją i próbami uzbrojenia i sprzętu wojskowego; f) wyszkolenia specjalistów. Kooperacja militarna została zamrożona przez władze Cypru w latach 2002–2004. Głównym powodem była kwestia uregulowania konfliktu na wyspie. Ponowny impuls do kontynuacji przerwanej współpracy stanowiła wizyta dowódcy Gwardii Narodowej Cypru w listopadzie

³ Е. Садиков, *Болгары и Русские*, Международная жизнь 2008, nr 5, URL <http://www.mezhizn.ru/sodnom200889_8.htm>, [dostęp: 23 września 2009].

⁴ Salon zbrojeniowy DEFENDORY w Atenach, zob. URL <<http://www.defendoryinternational.gr/>>, [dostęp: 27 września 2009].

⁵ I. Topolski, *Sila militarna w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej*, Lublin 2004, s. 248–249; S. Kandaurov, *Russian Arms Exports to Greece, Cyprus and Turkey*, URL <<http://mdb.cast.ru/mdb/2-2001/at/raegct/>>, [dostęp: 24 września 2009].

2006 r. w Moskwie. Stopniowo jej zakres ulegał rozszerzeniu. W lutym 2007 r. doszło w Nikozji do spotkania zastępcy dyrektora generalnego „Rosoboroneksport” z prezydentem Cypru. 11–14 października 2007 r. delegacja Ministerstwa Obrony FR uczestniczyła jako obserwatorzy w ćwiczeniach Gwardii Narodowej NIKIFOROS 2007. W roku 2008 rozważano możliwość wykorzystania przez żołnierzy cypryjskich poligonów na terytorium Rosji do przeprowadzenia bojowego strzelania systemami przeciwlotniczymi Tor-M1 i Buk-M1. Rozwojowi współpracy wojskowej sprzyjały także regularne spotkania na szczeblu ministrów obrony⁶.

Rosja podpisała również z Chorwacją porozumienie o współpracy wojskowo-technicznej⁷. Odrębny problem stanowią kontakty z Serbią. Aleksiej Moisiejew wskazywał, że po ogłoszeniu niepodległości przez Kosowo, alternatywą dla Serbii wobec integracji z Europą pozostaje przystąpienie do WNP i Organizacji Układu Bezpieczeństwa Zbiorowego. „Precedens Kosowa” został także wykorzystany przez Rosję, która 26 sierpnia 2008 r. uznała niepodległość Abchazji i Osetii Południowej. Współpracę z przedstawicielami Serbii podjęło ministerstwo ds. sytuacji nadzwyczajnych FR. Zakres działań obejmuje m.in. udzielenie pomocy w rozminowywaniu terytorium i obiektów⁸.

OBECNOŚĆ WOJSKOWA

Obecność wojskowa Rosji w regionie miała specyficzny charakter, gdyż wiązała się przede wszystkim z uczestnictwem jednostek armii rosyjskiej w operacjach pokojowych w byłej Jugosławii. W największym stopniu zaangażowanie to było widoczne w Bośni i Hercegowinie, Chorwacji i Kosowie. Wojska rosyjskie oficjalnie występowały jako „błękitne hełmy”, jednak w praktyce ich udział miał na celu „ochronę” interesów FR i w pewnym stopniu również Serbów. Pierwszą misją na obszarze byłej Jugosławii, w której zostały wysłane

⁶ *Российско-кипрские отношения (справочная информация)*, URL <<http://www.mid.ru/ns-reuro.nsf/34bd0da...>>, [dostęp: 15 września 2009]; *Соглашение между правительством Российской Федерации и правительством Республики Кипр о военно-техническом сотрудничестве (заключено в г. Москве 21.03.1996)*, URL <http://www.lawrussia.ru/texts/legal_427/doc427a672x159.htm>, [dostęp: 15 września 2009]; *Политические контакты (справочная информация)*, URL <<http://www.mid.ru/ns-reuro.nsf/348bd0da1d5a7...>>, [dostęp: 15 września 2009].

⁷ *Российско-хорватские отношения (справочная информация)*, URL <<http://www.mid.ru/ns-reuro.nsf/34bd0da...>>, [dostęp: 23 września 2009].

⁸ А. Моисеев, *Косовский прецедент и система международного права*, „Международная жизнь” 2008, nr 5, URL <http://www.mezhizn.ru/sodnom20085_6.htm>, [dostęp: 23 września 2009]; *Российско-сербские отношения (справочная информация)*, URL <<http://www.mid.ru/ns-reuro.nsf/34bd0da...>>, [dostęp: 23 września 2009]; I. Topolski, *Region Wspólnoty Niepodległych Państw*, [w:] *Regiony w stosunkach międzynarodowych*, I. Topolski, H. Dumala, A. Dumala (red.), Lublin 2009, s. 122.

oddziały armii Rosji, była operacja UNPROFOR⁹, rozpoczęta w lutym 1992 r. W jej ramach żołnierze rosyjscy zostali rozmieszczeni w Chorwacji¹⁰.

Leonid Kieriestiedżyjanc (pierwszy ambasador FR w Chorwacji) przedstawił sytuację, w jakiej znalazły się wojska FR rozmieszczone we Wschodniej Sławonii w ramach operacji pokojowej. W strefie odpowiedzialności operacyjnej batalionu rosyjskiego, liczącego około 1 tys. żołnierzy, znajdowały się serbskie formacje paramilitarne, których wielkość szacowano na 10 tys. ludzi. Kadre dowódczą tych jednostek stanowili oficerowie armii byłej Jugosławii. Formacje te były dobrze uzbrojone i dysponowały własnym transportem samochodowym, a także mogły korzystać ze swobodnych linii komunikacyjnych z Serbią. Sam batalion rosyjski w ramach misji pokojowej znalazł się w trudnej sytuacji. Z jednej strony Serbowie postrzegali kontyngent wojsk pokojowych jako „żywą tarczę”, która powinna przyjąć na siebie pierwszy atak w przypadku rozpoczęcia działań zbrojnych ze strony Chorwacji. Po drugie, szczególnie w sektorze „Wschód”, wojska chorwackie, aby nawiązać kontakt bojowy z Serbami, powinny – jak zauważył L. Kieriestiedżyjanc – zgnieść rosyjskie „błękitne hełmy”. Natomiast Serbowie, żeby nie przepuścić oddziałów chorwackich w głąb sektora, prowadziliby ostrzał pozycji rosyjskiego batalionu¹¹.

Jednostki rosyjskie w operacji pokojowej UNPROFOR zostały rozmieszczone na terytorium Bośni i Hercegowiny w 1994 r.¹² Według S. Bielenia, w lutym 1994 r. Rosja zaproponowała mediacje między oblegającymi Sarajewo Serbami a Sojuszem Północnoatlantyckim. W ich wyniku Serbowie wyrazili zgodę na rozmieszczenie wojsk rosyjskich wokół Sarajewa, dzięki temu zastosowali się do ultimatum NATO i wycofali ciężką artylerię. Nadzorowanie przez żołnierzy rosyjskich tego przedsięwzięcia pomogło „zachować twarz” Serbom¹³.

Status wojsk rosyjskich w operacjach pokojowych IFOR/SFOR i KFOR¹⁴ był specyficzny. Rosja chciała wziąć udział w misji pokojowej w Bośni i Hercegowinie, a równocześnie ze względów politycznych nie zgadzała się, żeby jej wojska zostały podporządkowane dowództwu NATO. Rosyjska propozycja, aby siły pokojowe znalazły się pod wspólną komendą FR i Sojuszu Północnoatlantyckiego została odrzucona przez Stany Zjednoczone. Niechęć Rosji do przekazania swoich żołnierzy pod rozkazy dowódców NATO doprowadziła do powstania kompromisu, który dawał możliwość uczestnictwa w operacji pokojowej w Bośni i Hercegowinie wojskom rosyjskim. Rosja wyraziła zgodę na

⁹ UNPROFOR (United Nations Protection Force – Siły Ochronne ONZ).

¹⁰ *Former Yugoslavia – UNPROFOR*, URL <http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unprof_p.htm>, [dostęp: 1 października 2009]; *The Military Balance 1992–1993*, London 1992, s. 101.

¹¹ Л. Керестеджиянц, *Югославская трагедия*, „Международная жизнь” 2008, nr 4, URL <http://www.mezhizn.ru/sodnom20084_3.htm>, [dostęp: 23 września 2009].

¹² *The Military Balance 1994–1995*, London 1994, s. 119.

¹³ S. Bielen, *Tożsamość międzynarodowa Federacji Rosyjskiej*, Warszawa 2006, s. 259.

¹⁴ IFOR (Implementation Force – Siły Implementacyjne); SFOR (Stabilisation Force – Siły Stabilizacyjne); KFOR (Kosovo Force – Siły dla Kosowa) – misje te są prowadzone przez NATO.

udział swoich wojsk w operacji pokojowej NATO na terytorium Bośni pod dowództwem oficerów amerykańskich, w składzie 1. Dywizji Pancерnej USA. Jednocześnie pozostały pod bezpośrednią komendą rosyjskiego oficera, pełniącego funkcję zastępcy dowódcy IFOR. Wojska rosyjskie pod względem taktycznym podlegały dowódcy sektora północnego z USA. W operacji tej brała udział licząca 2500 żołnierzy brygada powietrzno-desantowa armii FR. Kontyngent wojsk rosyjskich w ramach misji SFOR w latach 1997–2000 wynosił około 1300–1500 żołnierzy. W okresie 2001–2002 jego liczebność została ograniczona do 600–300 ludzi. Ostatecznie żołnierze rosyjscy zakończyli swój udział w misji w Bośni i Hercegowinie w czerwcu 2003 roku¹⁵.

Natomiast udział jednostek FR w misji KFOR w Kosowie, „rozpoczął się” w nocy z 11 na 12 czerwca 1999 r., gdy 200 żołnierzy rosyjskich z oddziałów SFOR w wyniku szybkiego rajdu zajęło lotnisko Slatina pod Prisztiną, zaskakując dowództwo NATO. Późniejsze próby Rosji nie doprowadziły do stworzenia odrębnego rosyjskiego sektora bezpieczeństwa w Kosowie. W konsekwencji w lipcu 1999 r. uzgodniono kompromis, w którym przyjęto formułę, że jednostka rosyjska będzie podporządkowana wyłącznie rosyjskiemu dowódcy. Pełnił on jednocześnie funkcję specjalnego zastępcy głównodowodzącego KFOR i podlegał dowódcy sił zbrojnych NATO w Europie, od którego otrzymywał rozkazy. Żołnierze rosyjscy mieli również prawo wstrzymania się od ścigania serbskich zbrodniarzy wojennych. Kontyngent wojsk rosyjskich w operacji KFOR w okresie 1999–2001 wynosił około 3600 żołnierzy, a w 2002 r. został zmniejszony do 600 ludzi. W lipcu 2003 r. został wycofany ostatni 320-osobowy oddział z Kosowa, co oznaczało zakończenie obecności militarnej FR na Bałkanach. Jurij Kwicynskij i Irina Sztodina uważają, że dwuznaczność i niebezpieczeństwo dalszego przebywania wojsk rosyjskich w Kosowie wpłynęły na podjęcie przez W. Putina decyzji o wycofaniu kontyngentu rosyjskiego. Prezydent FR podkreślił, że wystąpiła niezgodność z linią polityki prowadzoną przez Zachód w kwestii dotyczącej rozwiązania problemu Kosowa¹⁶.

Inną formą obecności wojskowej Rosji są kurtuazyjne i przyjacielskie wizyty okrętów wojennych Floty Czarnomorskiej (FCz) w państwach regionu. Jednym z państw, które przyjmuje jednostki rosyjskie jest Grecja. W okresie

¹⁵ I. Topolski, *Sila...*, s. 228–229; M. Kuczyński, *Krwawiąca Europa. Konflikty zbrojne i punkty zapalne w latach 1990–2000. Tło historyczne i stan obecny*, Warszawa 2001, s. 234; *The Military Balance 1997–1998*, London 1997, s. 114; *The Military Balance 1998–1999*, London 1998, s. 114; *The Military Balance 1999–2000*, London 1999, s. 117; *The Military Balance 2000–2001*, London 2000, s. 126; *The Military Balance 2001–2002*, London 2001, s. 118; *The Military Balance 2002–2003*, London 2002, s. 94; *Российско-боснийские отношения (справочная информация) 19-05-2008*, URL <<http://www.mid.ru/ns-reuro.nsf/34bd0da...>>, [dostęp: 23 września 2009].

¹⁶ I. Topolski, *Sila...*, s. 228–229; *The Military Balance 1999–2000*, London 1999, s. 117; *The Military Balance 2000–2001*, London 2000, s. 126; *The Military Balance 2001–2002*, London 2001, s. 118; *The Military Balance 2002–2003*, London 2002, s. 94; *The Military Balance 2003–2004*, London 2003, s. 86; Ю. Квицинский, И. Штодина, *Сегодня Косово, а завтра?...*, „Международная жизнь” 2007, nr 5, URL <<http://www.mezhizn.ru/%D0%BD5%D1%814.htm>>, [dostęp: 24 września 2009].

październik–listopad 2008 r. do portów Korfu, Sitia, Pilos, Pireus zawiązał duży okręt desantowy „Jamal”. Celem tego typu wizyt jest nawiązanie kontaktów z władzami lokalnymi, utrzymywanie przyjacielskich stosunków, często połączone z możliwością zwiedzenia okrętów wojennych przez miejscową ludność. W XXI w., po okresie nieobecności, na Morze Śródziemne powróciły na stałe jednostki FCz. Według Mikhajła Barabanowa, w czerwcu 2006 r. podjęto decyzję o wykorzystaniu portu Tartus w Syrii. Okręty Floty uczestniczą również w różnych ćwiczeniach z siłami morskimi NATO u wybrzeża państw regionu. Działania te można określić jako zaznaczenie obecności wojskowej, która wiąże się z demonstracją flagi i siły państwa, a przez to wpływa na poprawę pozycji międzynarodowej FR¹⁷.

TRANSFER TECHNIKI WOJSKOWEJ

Transfer techniki wojskowej obejmuje eksport broni, sprzętu wojskowego, technologii, modernizację uzbrojenia oraz pomoc wojskową. Według danych SIPRI, w okresie 1992–2008 eksport specjalny FR do państw Europy Południowo-Wschodniej wyniósł około 2,113 mld USD. Najważniejszym odbiorcą techniki wojskowej z Rosji była Grecja, na którą przypadło ponad 50% całości sprzedaży. Drugim państwem, które wyróżnia się jako czołowy importer jest Cypr (bliżej 23%). Pozostałe państwa (Rumunia, Bułgaria, Chorwacja) zakupiły technikę wojskową o mniejszej wartości lub symbolicznej (Macedonia, Serbia i Czarnogóra, Bośnia i Hercegowina). Albania zaś nie importowała broni z FR, (tab. 1).

W okresie 1992–2008, uwzględniając całkowity eksport uzbrojenia FR, na Europę Południowo-Wschodnią przypadło prawie 2,9%. To stosunkowo niewiele, ale proporcje te zdecydowanie zmieniają się w przypadku sprzedaży przez Rosję techniki wojskowej tylko do państw Europy – około 44,2% (tab. 1). Grecja wśród największych importerów techniki wojskowej z Rosji zajmowała dziesiątą pozycję. Jednak w Europie była ona drugim po Węgrzech (zakupiły broń o wartości około 1105 mln USD) odbiorcą uzbrojenia eksportowanego przez FR. W skali państw europejskich, wyróżniał się także Cypr, który był klasyfikowany na trzecim miejscu¹⁸.

W okresie 1992–2008 w eksporcie uzbrojenia FR do Grecji dominowały przede wszystkim nowoczesne raketowe systemy przeciwlotnicze SA-8B (OKA-AKM), SA-15 (TorM1), SA-10C/D (S-300PMU-1) oraz przeciwpancerne AT-14

¹⁷ Большой десантный корабль Черноморского флота „Ямал” возвратился в Севастополь после выполнения задач в Средиземном море, URL <<http://www.mil.ru/848/1045/1274/8948/8951/chflot/...>>, [dostęp: 25 września 2009]; M. Barabanov, *Russia in the Mediterranean*, RL <<http://mdb.cast.ru/mdb/2-2006/item1/item2/>>, [dostęp: 24 września 2009].

¹⁸ *TIV of arms exports from Russia, 1992–2008*, URL <http://armstrade.sipri.org/arms_trade/values.php>, [dostęp: 11 września 2009].

Tabela 1. Eksport uzbrojenia Federacji Rosyjskiej
do państw regionu Europy Południowo-Wschodniej,
w mln USD (w cenach stałych z 1990 r.), według SIPRI

Państwo	1992–2008
Bośnia i Hercegowina	1,0
Bułgaria	173,0
Chorwacja	122,0
Cypr	480,0
Grecja	1060,0
Macedonia	27,0
Rumunia	233,0
Serbia	17,0
Europa Południowo-Wschodnia	2113,0
Europa ^a	4780,0
Całkowity eksport	73723,0

^a W tym NATO, wyłączając państwa Wspólnoty Niepodległych Państw i Turcję.

Źródło: *TIV of arms exports from Russia, 1992–2008*, URL <http://armstrade.sipri.org/arm.s_trade/values.php>, [dostęp: 11 września 2009].

(Kornet) wraz z pociskami. Dostawy objęły 16 systemów SA-8B i 31 SA-15 (kontrakt o łącznej wartości 960 mln USD). Grecja zakupiła także w Rosji 3 duże duże poduszki desantowe typu Żubr (Pomornik, Projekt 12322). Ponadto specjaliści z Rosji proponowali możliwość modernizacji posiadanego przez Grecję uzbrojenia, m.in. bojowych wozów opancerzonych (BWO) BMP-1 (RFN przekazała 500 wozów armii byłej NRD), raketowych wyrzutni wieloprowadnicowych RM-70 (produkcji słowackiej). Firmy z Rosji oferowały także śmigłowce Mi-17/-26, czołgi T-80U, raketowe systemy przeciwlotnicze SA-11 (Buk-M1), okręty podwodne klasy Amur, korwety raketowe Tarantul, poduszki desantowe Murena. Poruszano także propozycje offsetowe ze strony FR. W roku 2007 Rosja złożyła Grecji ofertę dostawy 415 zmodernizowanych BWO BMP-3 o wartości 1,2 mld EUR¹⁹.

¹⁹ *Transfers of major conventional weapons: sorted by supplier. Deals with deliveries or orders made for year range 1992 to 2008*, URL <<http://armstrade.sipri.org/>>, [dostęp: 11 września 2009]; S. Kandaurov, *Russian...; Contracts for Exports of Russian SAM Systems 1992–2007*, URL <<http://mdb.cast.ru/mdb/1-2008/item4/article2/>>, [dostęp: 24 września 2009]; K. Makienko, *Preliminary Estimates of Russian's Arms Export in 2001*, URL <<http://mdb.cast.ru/mdb/6-2001/at/perae/>>, [dostęp: 24 września 2009]; *Export Contracts of Warships From Russian Shipyards 1992–2007*, URL <<http://mdb.cast.ru/mdb/2-2008/item6/article1/>>, [dostęp: 24 września 2009]; R. Pukhov, K. Makienko, M. Pyadushkin, *Preliminary Estimates of Russian's Arms Export in 2002*, URL <<http://mdb.cast.ru/mdb/6-2002/at/perae/>>, [dostęp: 24 września 2009]; *Largest identified transfers of Russian arms in 2004*, URL <http://mdb.cast.ru/mdb/1-2005/largest_identified/>, [dostęp: 24 września 2009]; *Preliminary Results of Russian's Arms Export in 2007*, URL <http://mdb.cast.ru/mdb/4-2007/item_3/article_2/>, [dostęp: 24 września 2009].

Znacznie większa dywersyfikacja obejmowała eksport broni na Cypr, były to raketowe systemy przeciwlotnicze SA-11B (Buk-M1-2), SA-15, systemy przeciwpancerne AT-10, BWO BMP-3 (43 maszyny), czołgi T-80U (41), wieloprowadnicowe wyrzutnie raketowe BM-21 Grad, śmigłowce wielozadaniowe Mi-8/-17 i uderzeniowe Mi-24P/-35P. Cypr zakupił w latach 1997–1998 również bardzo nowoczesne systemy obrony powietrznej SA-10 (S-300PMU-1) o wartości 230 mln USD. Jednak ze względu na sprzeciw Turcji, na podstawie porozumienia między Grecją i Cyprzem zostały one w grudniu 1998 r. rozmieszczone na Krecie. W ramach rekompensaty Cypr otrzymał zakupione w FR zestawy SA-15. Ponadto toczyły się rozmowy o możliwości sprzedaży przez Rosję 41 czołgów T-90S²⁰.

Zdaniem S. Kandaurova zakupy broni przez Grecję i Cypr wiążą się ze sporem z Turcją oraz stosunkowo niskimi cenami za relatywnie nowoczesne uzbrojenie. Swoje sukcesy dotyczące eksportu techniki wojskowej Rosja zawdzięczała także prorosyjskiemu nastawieniu części polityków w Grecji i na Cyprze²¹.

Znacznie skromniej przedstawia się import byłych sojuszników. W latach 90. XX w. Rumunia zakupiła w FR technikę wojskową przeznaczoną dla sił morskich, z tego część kontraktów była podpisana w okresie ZSRR. Import obejmował 2 korwety raketowe Tarantul (Projekt 1241) oraz wyposażenie dla okrętów, m.in. artylerię, systemy radarowe, wyrzutnie raketowych bomb głębinowych, torpedy i raketowe systemy przeciwokrętowe. Uzupełnienie stanowił import 1 myśliwca MiG-29. Ponadto należy wymienić kwestię uregulowania z Rosją produkowanego w Rumunii na licencji sowieckiej uzbrojenia, tj. transporterów opancerzonych BTR-70, przenośnych systemów przeciwlotniczych SA-7 (Strela-2) i samolotów szkolnych Jak-52. Bułgaria zaś zakupiła samoloty wielozadaniowe MiG-23ML (5 szt.), szkolno-treningowe Jak-18T (6) i transportowe L-410 Turbolet (2). W okresie 1995–1996 FR dostarczyła Bułgarii w ramach pomocy wojskowej 100 czołgów T-72 i 100 BWO BMP-1. Poruszano także kwestię uregulowania licencji na produkcję transporterów opancerzonych MT-LB i raketowych systemów przeciwpancernych AT-5. W 2002 r. Bułgaria podpisała z FR kontrakt na modernizację samolotów myśliwskich MiG-29. Jednak porozumienie to nie doszło do skutku. Oba państwa ponownie w marcu 2006 r. zawarły umowę o wartości 48 mln USD na przeprowadzenie kapitalnego remontu 16 maszyn MiG-29²².

²⁰ S. Kandaurov, *Russian...; Transfers...; Contracts...; Poccuicko-kunpckue...; Export Deliveries of Armoured Vehicles from Russia Plants 1992–2007*, URL <<http://mdb.cast.ru/mdb/1-2008/item4/article1/>>, [dostęp: 24 września 2009].

²¹ S. Kandaurov, *Russian...*

²² *Transfers...; Major Events in Russian Arms Trade and Defense Industry in the First Half of 2006*, URL <<http://mdb.cast.ru/mdb/2-2006/item4/item1/>>, [dostęp: 24 września 2009]; *Major Identified Deliveries of Russian Arms in 2007*, URL <http://mdb.cast.ru/mdb/4-2007/item_5/article_2/>, [dostęp: 24 września 2009].

Rosja eksportowała również uzbrojenie do państw byłej Jugosławii. Dostawy obejmowały przede wszystkim śmigłowce Mi-8/-17 do Chorwacji (30 maszyn) i Macedonii (4), oraz Mi-34S do Bośni i Hercegowiny. W przypadku dwóch pierwszych państw część maszyn prawdopodobnie została dostarczona, mimo obowiązującego embarga ONZ na dostawy broni. Chorwacja na podstawie kontraktu z 2006 r. otrzymała w ramach offsetu na zakup 10 Mi-17 kredyt o wartości 65 mln USD. Zdaniem zastępcy dyrektora generalnego FGUP „Rosoboponeksport” Aleksandra Michiejewa podczas Międzynarodowego Salonu Lotniczego i Kosmicznego MAKSS w 2007 r. przedstawiciele Chorwacji zapoznali się ze zmodernizowanym samolotem MiG-29M/M2. Serbia na podstawie licencji byłego ZSRR produkowała raketowe systemy przeciwlotnicze SA-7 i przeciwpancerne AT-3. W 2006 r. Rosja podpisała z Serbią kontrakt o wartości 24 mln EUR na modernizację 5 myśliwców MiG-29²³.

Rosja, decydując się na eksport techniki wojskowej do państw regionu, oferuje nowoczesne systemy, które jakością i standardem muszą dorównywać uzbrojeniu państw NATO. Atutem rosyjskim jest także atrakcyjna cena. Jako potencjalne rynki zbytu, którymi interesuje się FR należy wymienić państwa byłej Jugosławii.

* * *

Instrumenty militarne wykorzystywane przez FR wobec państw Europy Południowo-Wschodniej uzupełniają polityczne i ekonomiczne (głównie energetyczne). Stanowią również próbę przetarcia szlaków do dalszej współpracy, m.in. gospodarczej, Rosji z państwami regionu oraz budowy sieci powiązań. Podstawową rolą stosowanych instrumentów militarnych jest zapewnienie szeroko pojętej współpracy wojskowo-technicznej FR z państwami Europy Południowo-Wschodniej. Jednak najważniejszy cel Rosji wiąże się z pozyskaniem przychylności państw i umocnieniem swojej pozycji w regionie nie tylko na płaszczyźnie militarnej. Wymierny wynik podjętych działań stanowią uzyskane z eksportu techniki wojskowej środki finansowe. Dostawy uzbrojenia i sprzętu wojskowego wiążą się z zapewnieniem serwisu i w pewnym stopniu „uzależnieniem” państw od Rosji.

²³ *Transfers...*; R. Pukhov, K. Makienko, M. Pyadushkin, *Preliminary...; Preliminary Results...*; *Russian Arms Trade in the First Half of 2008*, URL <<http://mdb.cast.ru/mdb/2-2008/item6/article2/>>, [dostęp: 24 września 2009]; „Мы стали более ответственно относиться к исполнению своих обязательств”, URL <<http://www.cast.ru/files/03-08-9.pdf>>, [dostęp: 24 września 2009].

MILITARY INSTRUMENTS OF THE RUSSIAN FEDERATION
IN THE REGION OF SOUTH-EAST EUROPE

Summary. South-eastern Europe attracts much attention from the Russian Federation. The most important instruments used by Russia include the strengthening of its military position in the region, its military participation, and the export of weaponry. These instruments are supplementary to other foreign policy instruments, including mainly political and economic ones, which are used with regard to south-eastern European countries. The primary role of the military instruments used by Russia is to guarantee military cooperation with south-eastern European countries. Actions taken by Russia aim, first of all, at winning over countries in the region and strengthening its international position.

Key words: Russian Federation, South-eastern Europe, military instruments, military position, military participation, the export of weaponry, military cooperation